

Lakatos Júlia – Vizi Dávid

„Nincs több kifogás”

Globális biztonságpolitika, az EU és Magyarország

A biztonság kérdését napjainkban csak globális értelemben lehet vizsgálni, így Magyarország helyzetét is csak az EU és NATO tágabb keretein belül lehet elemezni. A 2010-es Müncheni Biztonságpolitikai Konferencia apropójából elemzésünk az európai biztonságpolitika hazánkat is érintő összefüggéseit, szerkezetét és problémáit vizsgálja.

A párbeszéd és együttműködés jegyében immár 40 éve rendezik meg független biztonságpolitikai fórumként a Müncheni Biztonságpolitikai Konferenciát. Itt a világ kül-és biztonságpolitikai vezetői, valamint a gazdasági élet prominens alakjai zárt ajtók mögött informálisan vitathatják meg a jelenlegi és potenciális jövőbeli biztonsági fenyegetéseket. A konferencia jellegéből adódóan, mivel nem állami rendezvény, nincsenek országokat kötelező döntések, csupán „gentlemens agreement”-ek amik olykor mégis megváltoztatják a részt vevő nagyhatalmak biztonságpolitikai stratégiáját.

Az idei konferencia fő témája a NATO afganisztáni stratégiája és a transzatlanti biztonság i kapcsolatok voltak, azonban az iráni atomvita némileg kisajátította a figyelmet. A találkozó mottóját, miszerint „Nincs több kifogás” többen is megerősítették saját szavaikkal. „Túl sokat beszélünk, túl keveset cselekszünk” mondta Karl Theodor Zu-Guttenberg német védelmi miniszter a konferencián. Egyetértés alakult ki arról is, hogy a nemzetközi intézményi együttműködésnek intenzívebbé kell válnia. Milyen módon érinti, érintheti ez Magyarországot? Hazai szempontból a konferencia EU- és NATO-szerepvállalással kapcsolatos részei bírnak a legfőbb relevanciával.

A találkozó egyik legfontosabb érdekessége előkészítésének és lebonyolításak módja. A szervezők minden évben együttműködést kötnek egy agytröszttel, amelynek szakértői készítik elő a konferencia háttéranyagait. Idén a Global Public Policy Institute készítette a központi témákat körüljáró elemzéseket. A berlini és genfi székhelyű elemzőközpont egy független, non-profit agytröszt amely kutatással, tanácsadással foglalkozik, még hozzá elsősorban az európai és globális biztonságpolitika terén. A GPPI többek között az ENSZ számos szervezetének, valamint a Világbanknak is nyújt tanácsot. A konferenciát egyben immár második éve megelőzi a München Round Table on Security Policy című rendezvény, ahol fiatal kül- és védelempolitikai szakértők találkozhatnak egymással és a konferencia résztvevőivel.

A találkozón komoly kérdésként merült fel Európa globális szerepének kialakítása. Guido Westerwelle német külügyminiszter a közös európai hadsereg megalkotásának, azaz a jelenlegi 60 000 fős gyorsreagálású erő továbbfejlesztésének szükségességét hangsúlyozta a közös európai biztonság- és védelempolitika keretén belül, annak érdekében, hogy az Európai Unió is gyors, hatékony és rugalmas válaszokat adhasson válsághelyzetekre. Ez jelentős lépés lenne az egységes és hatékony európai kül- és biztonságpolitika megteremtése felé.

A konferencia fő kérdésévé váló Iráni atomprogramról kirobbanó vita azonban aláásta az egységről és együttműködésről szóló nyilatkozatokat. Vita nélkül persze soha sincs konferencia, sem előrelépés. Ahogy Wolfgang Ischinger, a konferencia egyik szervezője is megfogalmazta: „Fontos volt meghallgatni az iráni külügyminisztert még akkor is, ha az iráni nukleáris helyzet esetében nem sikerült közeledést elérni.” Ischinger véleménye szerint a NATO globális stratégiája és a nukleáris fegyverektől mentes világ az eljövendő évek konferenciáin is meghatározó szerepet játszanak majd.

Az Unió biztonságpolitikai válsággal küzd már a hidegháború vége óta. Meglepőnek tűnhet az ilyesfajta sarkos kijelentés ennyire fontos területről, főleg jó ideje tartó béke időszakban, ám közelebről megvizsgálva számos kétség és kétely merül fel a témában. Az EU Közös Kül- és Biztonságpolitikája (Common Foreign and Security Policy – CFSP) a maastrichti szerződés alapjain nyugszik, azonban a megszületése óta folyamatosan előkerülő dilemmák és problémák sokasága megköveteli az állandó szabályozást, a részterületek további integrációját és a stabil intézményi háttér kialakítását. Ezt a célt szolgálja a 1999-es, helsinki aláírt megállapodás a közös katonai egységekről, a 2000-es nizzai szerződés a Politikai és Biztonsági Bizottság felállításával és a nemrég hatályba lépett lisszaboni szerződés a külpolitikai főképviselő tisztségének felállításával.

E szakpolitika legfőbb problémája az identitásválság és a hosszú távú tervezés nehézsége egy olyan területen, ahol a gyorsaság, pontosság és jó szervezettség a legalapvetőbb elvárás. Hihetetlenül nehéz politikai folyamat olyan célokhoz eszközöket, „pénzt, paripát, fegyvert” rendelni, melyeket az uniós polgárok többsége nem tekinti prioritást élvező területnek. Az európai általános biztonságérzetet a hidegháborút követő eufória időszakában példanélküli optimizmus uralta el, ezért 1990 után védelmi kiadásait a tagországok kivétel nélkül jelentősen csökkenteni kezdték. A nehézségeket tovább tetézi, hogy – a közös identitás hiányában – az tagállamok elsősorban saját külpolitikájukkal vannak elfoglalva. Az erős, karakán és népszerű politikusi pózok kedvenc terepe a kül- vagy védelmi miniszteri bársonyszék, ami koránt sem segíti a közös ügyek intézését.

A CFSP keretei közt működő Közös Európai Biztonság- és Védelempolitika (European Security and Defence Policy – ESDP) három részből áll: a katonai és civil válságkezelés, a konfliktusmegelőzés, és a korábban a Nyugat-európai Unió által vállalt petersbergi feladatok területét öleli fel. A válságkezelésben – komoly múltbeli kudarcokkal (dél-szláv válság, Albánia, Grúzia és a sokakat megosztó Afganisztán – a CFSP-nek van mit pótolnia, míg a konfliktusmegelőzés területén sikeresnek tekinthető. Jelenleg három területen folyik effajta konfliktuskezelés az EU részéről, Koszovóban és Izraelben, illetve Ukrajnában. A humanitárius programok terepe a sikerek elsődleges helyszíne. E területen legutóbb a földrengést követően Haitira érkezett uniós rendőrök és segélyszervezetek mutattak fel kézzelfogható sikereket.

A CFSP biztonságpolitikai attitűdje állandó változásban van, miután folyamatos versenyben áll a NATO-val. A fejlesztéspolitikai, energiapolitikai, humanitárius missziók vállalásával, erősíti a pacifikus – konszenzusos jellegét. A területért felelős Catherine Ashton színre lépése jól mutatja a politika erősségét és gyengeségeit. Az új vezető elszántan keresi azokat a lehetőségeket, ahol a CFSP megmutathatja magát, ahol sikert könyvelhet el és építheti a közös identitás alapját. Ashton célja a következő ciklusban a gócpontok menedzselése, a konfliktusokra való felkészülés és a gyorsreagálási képesség elérése mellett a média maga mellé állítása és a közvélemény támogatásának elnyerése a teljes intézményrendszer és az egyes programok transzparenssé tételével.

Magyarország a biztonságpolitika terén különösen nehéz helyzetben van. A HM alulfinanszírozottsága már a nemzetközi vállalások sikerességét kockáztatja, pedig ezek a programok költségvetésének egyre nagyobb részét vonják el. A „kicsi, erős és rugalmas” hadsereg felállítása – a pénzhiány miatt – nem halad, miközben a környező országok jóval aktívabbak a közös biztonságpolitika terén. Bár régebben a terület vezető országaként volt elkönnyelve Magyarország, a bátrabb és kezdeményezőbb szlovák és román politikusok mára átvették a regionális vezetős szerepet.

Magyarország 2011-ben az Európai Unió soros elnöke lesz, ezek a kérdések tehát hamarosan komoly kihívásokká válnak. A gazdasági és környezetvédelmi kérdések mellett a közös biztonságpolitika, ezen belül is a konferencián most diagnosztizált problémák lesznek azok a kérdések, amelyekkel a magyar elnökség jövőre szembekerül majd, ezért szükséges komolyabb figyelmet fordítani az egyébként Magyarországot sokszor közvetlenül nem is érintő kérdésekre.

A kormány 2013-ig érvényes Európa-stratégiája szerint „Magyarország stratégiai célja, hogy aktív alakítójává váljon a közösség mélyítését, az európai építkezést szolgáló

együttműködéseknek.” A terrorizmus, a szervezett bűnözés, a tömegpusztító fegyverek proliferációja, a migráció, valamint a természeti katasztrófák megakadályozása lesznek azok a kérdések amelyekre közös európai választ kell adni Magyarország vezetésével, hiszen, még akkor is, ha Magyarország nem szabhatja meg a közös európai irányvonalat, komoly szimbolikus szerepe van az elnöklő ország „Európa-víziójának”. Az ország részéről egy mind gazdasági, mind biztonságpolitikai értelemben vett pro-aktív közösségi politika volna kívánatos. Magyarországnak nem szabad kizárólag „fogyasztói” magatartást mutatnia a biztonság szempontjából, lehetőségeihez képest hozzá kell járulnia a biztonságpolitikai folyamatok alakításához is.

Problémákkal küzd az EU közös kül- és biztonságpolitikája és a magyar védelempolitikai rendszer is, ám az ilyen kritikus időszakban felvállalt bátorság és kezdeményező képesség (well time aggression) újraformálhatná a hazai és nemzetközi képet országunknak. Nehéz feladat egy identitásmentes politikához integrálódni, de hazánknak nincs más útja a globális kihívások kezelésére. Ha ezt a lehetőséget nem használná ki a politikai vezetés, az Magyarországot súlyos lemaradásához vezetne ebben az igen éles versenyben.